

ἀνατολικόν, ἐπὶ τε τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς καὶ τῆς βορείου καὶ τῆς ἀνατολικῆς κατέχεται ὑπὸ τριῶν τοιχίων μικρῶν λίθων κειμένων ὑψοῦ ἰσοπέδως τῇ κορυφῇ τοῦ θυρώματος (πρβ καὶ ἐξῆς ἐν χώρῳ 167). Ἐνταῦθα ηὑρέθη λύχνος ἀμφίμυξος μ. 0 14.

Ἡ ἀντηρὶς ἔχει ἐξωτερικὸν μῆκος δυσμανατολικὸν 19 27, ὕψος ὡς 3 22. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τοῦ 165 ἡ ἀντηρὶς φέρει διόδον πρὸς ἐξοδὸν τῶν ἐκ τοῦ ὅρους καταρρεόντων ὑετίων ὑδάτων· ὁ μὲν γὰρ αὐτόθι λίθος τοῦ κατωτάτου (1^{ου}) δόμου αὐτῆς εἶνε ἄνω κεκοιλαμμένος, οἱ δὲ ὑπὲρ τοῦτον λίθοι ἀπεκόπησαν ἀναλόγως (πλ. $\pm 0 89$) χάριν τῆς διόδου. Ἀπὸ τῆς διόδου ταύτης διήκει πρὸς βορρᾶν πώρινος ὄχετός, *αβγ*, ἐκ τμημάτων συγκείμενος, κρυπτὸς (διάρρους 0 18, πλ. καλυμμάτων $\pm 0 60$). Ἐν χώρῳ 166 κατὰ τὰ νοτοδυσμικὰ ἐν βάθει ἀνατολόθεν τοῦ ὄχετοῦ κεῖται πωρίνη λεκάνη μήκους δυσμανατολικοῦ 0 65, πλ. (BN) 0 40 ὕψ. 0 20. Ὁ ὄχετός ἐκ νότου φερόμενος διὰ τοῦ χώρου 165 καὶ τοῦ βορείου αὐτοῦ τοίχου καὶ τῶν χώρων 158 καὶ 157 καὶ 153 ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ἀνατολικῆς πομπικῆς ὁδοῦ 138 (πρβ ΑΕ 1922 ¹⁰⁵ 6).

Ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τοῦ χώρου 165 καὶ τοῦ 166 τοίχου ἵστανται δύο κιόνια μαρμαρίνα χάριν διόδου ὕψ. $\pm 0 50$, διαμ. ἄνω 0 225, μετακίονιον ἄνω 1 19.

Ἐν χώρῳ 167 ἐπὶ τῆς νοτοδυσμικῆς γωνίας σχηματίζεται τετράγωνον ἐκ δύο τοιχίων μικρῶν λίθων (πάχ. $\pm 0 20$), ὧς ἐστίας, ὧν τὸ μὲν βορρονότιον (μ. 1 50), τὸ δὲ δυσμανατολικὸν (παρὰ τὸ μεταξὺ τοῦ 165 καὶ τοῦ 166 θύρωμα μ. $\pm 1 04$).

Νομίσματα ηὑρέθησαν 85 χαλκᾶ, *α* καὶ Ἀθήναζε κομισθέντα κατετέθησαν ἐν τῷ νομισματικῷ μουσεῖῳ.

Β. ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ

3. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΟΥ ΚΑΔΜΕΙΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ

Προσεδόκων ἤδη πέρυσιν, ὅτι τὸ ἀνασκαφὲν τότε νοτιώτατον δωμάτιον, ὅπερ ὠνομάσαμεν δωμάτιον τῆς χρυσεῆς ἐλάφου διὰ τὴν εὑρεσιν ἐν αὐτῷ τοῦ κοσμήματος τούτου, (Πρακτικά 1927 σελ. 33 εἰκ. 1 Π καὶ σελ. 43 εἰκ. 6), θὰ ἦτο τὸ τελευταῖον τοῦ ἀνακτόρου. Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα.

Κατὰ τὴν ἐφετινὴν ἀνασκαφὴν ἀπεκαλύψαμεν τὴν νοτίαν ὄψιν τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δωματίου ἐκείνου καὶ εἶδομεν, ὅτι τὸ ἐρείπιον ἐκτείνεται καὶ νοτιώτερον. Δυστυχῶς τὸ τουρκικὸν λουτρόν, ὅπερ ἐγνωρίζομεν ἐνταῦθά που, (ΑΕ 1909, 120, Κεραμοπούλλου Θηβ. ἀϊκ. σ. 338₂) ἀνεκαλύφθη εἰς βάθος 2 1/2 μ. περίπου (τὰ ὑψηλότερα μέρη αὐτοῦ εἶχον κατεδαφισθῇ, φαίνεται, ἵνα ληφθῶσιν οἱ λίθοι τῶν τοίχων ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ιδιοκτη-

τῶν τοῦ τόπου) καὶ ἀπεδείχθη οὕτω, ὅτι θεμελιωθὲν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου ὑπῆρξε καταστρεπτικὸν εἰς τὸ ἐρείπιον τοῦ ἀνακτόρου. Ἐκ τοῦ λουτροῦ τούτου εὗρομεν μέγα μέρος τῶν ὑποκαύστρων, ἅτινα ἐξετείνοντο καὶ νοτιώτερον, ἀλλ' εἶνε κατεστραμμένα ὑπὸ τὴν νέαν οἰκίαν Π. Μακρῆ, ἵσως δ' ἐκτείνονται καὶ δυτικώτερον, ἐνθα εἰσχωρεῖ τὸ λουτρὸν εἰς τὴν νέαν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀδελφῶν Μαυράκη, ἀγορασάντων αὐτὴν παρὰ τῆς οἰκογενείας Λογοθέτη, διαδόχου δικαιωμάτων τοῦ Σπυρομήλιου. Τὰ ὑπόκαυστρα, καθήκοντα μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου, στεγάζονται διὰ πλακῶν ἐπὶ παραλλήλων τοίχων καὶ ἐπὶ τῆς στέγης ταύτης, εἰς ἣν καταλήγουσι κάτωθεν σωλῆνες ἀγωγοὶ καπνοῦ καὶ θερμότητος, ἐστρωθῆ ἀσβεστόκτιστον στρώμα ἐπίπεδον. Εἰς βάθος δὲ 1.60 μ. κάτω τοῦ στρώματος τούτου εὔρηται τὸ δάπεδον τοῦ ἀνακτόρου παραπλεύρως πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς, ὅπου ἠδυνήθημεν νὰ σκάψωμεν. Ὁ φυσικὸς ὅμως βράχος εὔρηται εἰς μὲν τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ ὑποκαύστρου 0.70 ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ἀνακτόρου, εἰς ἀπόστασιν δὲ 6 μ. πρὸς νότον παρὰ τὴν ἄκραν τοῦ σφζομένου μέρους τῶν ὑποκαύστρων εὔρηται εἰς βάθος 1.30 - 1.80, ὥστε ὁ λόφος ταπεινοῦται ἐνταῦθα, ὅσον εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ 70 ἀπὸ τῶν δύο τελευταίων ἀριθμῶν. Μείζων δ' εἶνε ἡ διαφορὰ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ βράχου εἰς τὰ παρὰ τὸ μέγαρον δωμάτια (Πρακτικά 1921, 34.). Ἡ ταπείνωσις αὕτη τοῦ λόφου μείζων γινομένη νοτιώτερον ἀπομονώνει καὶ διακρίνει αὐτὸν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ὅλης Καδμείας, καθ' ἣν εἶπον ἐν ΑΕ 1909, 107 ἔξ.

Τὸ τουρκικὸν λουτρὸν ἔχει τὸν βόρειον τοῖχον ὅχι εὐθὺν ἀλλὰ τεθλασμένον διὰ τοῦ σχηματισμοῦ δύο ὁδόντων ὑποχωρούντων πρὸς νότον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν προσανατολισμὸς τοῦ λουτροῦ ὥς καὶ τῆς ὅλης νῦν ἑυμοτομίας καὶ τῶν οἰκιῶν τῶν Θηβῶν εἶνε ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἢ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, ἐν ᾧ τοῦ ἀνακτόρου ὁ προσανατολισμὸς εἶνε ἀπὸ βορειοανατολικῶν πρὸς νοτιοδυτικά, ἢ μεταξὺ τοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δωματίου τῆς χρυσῆς ἐλάφου ὑπολειφθεῖσα ἄθικτος ταινία τοῦ ἐρειπίου, ἔδει νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον μόνον καὶ δὴ καὶ εὐρυτέρα μὲν δυτικώτατα, στενωτέρα δὲ βαθμηδὸν πρὸς ἀνατολὰς, νὰ τμηθῇ δὲ καὶ ὁ νότιος τοῖχος τοῦ δωματίου τῆς χρυσῆς ἐλάφου· ἀλλ' αἱ σχηματισθεῖσαι δι' ὁδόντων ὑποχωρήσεις τοῦ τοίχου τοῦ τουρκικοῦ λουτροῦ συνετέλεσαν τὸ μὲν νὰ μὴ θιχθῇ ὁ νότιος τοῖχος τοῦ δωματίου τῆς ἐλάφου τὸ δὲ νὰ καταλειφθῇ πρὸς νότον αὐτοῦ συνεχῆς ἄθικτος ταινία τοῦ ἐρειπίου διακρινομένη εἰς τρία μέρη ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ τρία διὰ τῶν ὁδόντων διακρινόμενα ἀντίστοιχα μέρη τοῦ τοίχου τοῦ λουτροῦ καὶ ἀποστενούμενα πρὸς ἀνατολὰς ἕκαστον.

Πλὴν τῆς καταστροφῆς ταύτης ἔχομεν καὶ ἓνα μέγαν περιφερῆ σιρὸν προτουρκικόν, ἵσως πρωτοχριστιανικόν, πάντως χριστιανικόν, σχηματισθέντα ἀσβεστόκτιστον καὶ τμηθέντα ἔπειτα ὑπὸ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τοῦ λου-

τροῦ· προσέτι δὲ ἔχομεν καὶ τὰ τρία πρωτοχριστιανικά ὑδραγωγεία, ἅτινα εἶδομεν πέρυσιν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ἐλάφου· ταῦτα τέμνοντα τὸν νότιον τοῖχον τούτου τέμνουσι καὶ τὴν πρὸς νότον ἄλλως ἄθικτον ταινίαν τοῦ ἑρειπίου, τεμνόμενα εἶτα καὶ αὐτὰ ὑπὸ τοῦ λουτροῦ.

Ἐντὸς τοῦ ὑπολοίπου τῆς ταινίας ἀνασκάψαντες καθωρίσαμεν κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον ἀπέναντι τοῦ νοτίου τοίχου τῆς ἐλάφου εἰς ἀπόστασιν 1.10 μ. ἕτερον τοῖχον παράλληλον, σφζόμενον καθ' ὕψος ὑπὲρ τὸ δάπεδον τοῦ ἀνακτόρου καὶ μέχρι 0.80, ἀλλ' ἐπ' ἐλάχιστον πάχος, τοῦ λοιποῦ πάχους ἀναιρεθέντος ὑπὸ τῶν τούρκων τοῦ λουτροῦ. Οὕτω ἐσχηματίζετο διάδρομος φωτιζόμενος πιθανῶς διὰ τῷ δυτικοῦ τοίχου τοῦ ἀνακτόρου, ὅστις τέμνεται ἐπίσης μικρὸν νοτιώτερον ὑπὸ τοῦ εἰσχωροῦντος εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν Μανράκη λουτροῦ.

Ἐντὸς λοιπὸν τῆς ταινίας τοῦ διαδρόμου τούτου ἠρευνήσαμεν τὰ ἄθικτα χόματα ὑπὸ τὸν ἐπίπαγον τοῦ ἑρειπίου καὶ εὔρομεν πανταχοῦ ὄστρακα ἀγγείων ἀγράφων καινουργῶν, τοιχογραφίας καὶ ἐνιαχοῦ ἀπηνθρακωμένας δοκούς, ὧν μία καθέτως πρὸς τὸν νότιον τοῖχον τοῦωματίου τῆς ἐλάφου εἰσεχώρει ὀλίγον εἰς αὐτόν. Ἦτο ἐκ τῶν λεγομένων «πατοξύλων», ἐφ' ὧν ἐκάθητο τὸ ξύλινον πάτωμα. Εὔρομεν προσέτι ψῆγμα χρυσοῦ καὶ ὀψιανοῦ τεμάχιον καὶ κυκλικὴν κεφαλὴν χαλκοῦ ἥλου κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον, ψῆγμα χρυσοῦ δὲ καὶ βῶλον χόματος ἐξηγάγομεν, ἐν τῷ ὁποίῳ κρύπτονται ὁρατὰ ἐν μέρει ἕτερα ἐλασμάτια χρυσᾶ, κατὰ τὸ μέσον τοῦ διαδρόμου πρὸς ἀνατολὰς τῶν δύο ὑδραγωγείων εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον ἐν τῷ βορείῳ τοίχῳ τοῦ σιροῦ χρησιμοποίησαντός που αὐτὸ τὸ ἐρείπιον ὥς τοῖχον, διεκρίναμεν ἀχάτου λίθου πλάκα· ταύτην ἀκολουθοῦντες εἰσεχωρήσαμεν βαθύτερον συλλέγοντες ἀεὶ ἀχάτας λίθους, ὥστε κατέληξεν ἡ ἐργασία νὰ ἀποκαλύψῃ, ὅτι εὗρισκόμεθα ἐντὸς καθέτου πρὸς τὸν προηγούμενον διαδρόμου, ὅστις βορειότερον ἦτο γνωστός (δρα Α.Ε. 1909 σελ. 67 λμΚρ').

Ἀναβάλλοντες νὰ γράψωμεν λεπτομερῶς ἄλλοτε περὶ τοῦ σπουδαίου εἰρημίου τῶν ἀχάτων ἐργασμένων ἢ ἐν προπαρασκευῇ πρὸς τελείαν ἐξεργασίαν, μαρτυροῦντων δ' εἰδικὸν ἐργαστήριον ἐν τῷ ἀνακτόρῳ, δημοσιεύομεν σήμερον δείγματος χάριν τὴν εἰκόνα πέντε ἐκ πολλῶν τοιοῦτων ἀντικειμένων (εἰκ. 1). Τούτων τὸ α' ἔχει διάμ. 0.046, πάχος μέγιστον σχεδὸν 0.004, ὅπισθεν δὲ δεικνύει ἀδρὰν τὴν φυσικὴν ὄψιν τοῦ λίθου.

Τὸ β' ἔχει μῆκος 0.095, πλ. 0.05, πάχ. μέγιστον κατὰ τὸν κρημνὸν τῆς ἀποτομῆς 0.01 ἀλλὰ κατὰ τὸ κέντρον μείζον ἐπειδὴ ἡ ὄψις εἶνε ἐπικαμπής· ὅπισθεν πλείονες, ἐπίπεδοι ἐπιφάνειαι τῆς «πριονίσσεως», δι' ἧς ἀπετμήθη ἐκ μείζονος λίθου. Ὁ πρίων δὲν ἦτο ἀναγκαίως ὀδοντωτός.

Τὸ γ' ἔχει διάμετρον 0.04, πάχ. μέγιστον 0.04, ὅπισθεν δὲ δεικνύει δύο ἐκατέρωθεν πρὸς τὸ κέντρον χωρούσας ἐπιπέδους ἐπιφανείας πριονίσσεως καὶ

ἐν μέσῳ διαμετρικῶς ταινίαν ὑψηλοτέραν ἀποσπάσεως τῆς πλακὸς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ λίθου (nucleus).

Τὸ δ ἔχει μῆκ. διαγώνιον μέγιστον 0.06, εὐθὺ μῆκ. 0.058, πλ. μέγ. 0.042 καὶ πάχ. μέγ. 0.01. Φαίνεται πανταχόθεν εἰργασμένον· κατὰ τὴν μίαν γωνίαν βεβλαμμένον ὑπὸ τοῦ πυρός.

Τὸ ε εἶνε ἡμίτομον πολυέδρου κυλίνδρου, ἔχον 5 μακρᾶς ἑδρας πλ. 0.008,

Εἰκ. 1.

0.009, 0.012, 0.01, 0.009. Διάμ. 0.028. Μῆκ. 0.055. Βεβλαμμένον ὑπὸ τῆς πυρᾶς καὶ ἐρρωγὸς ἐν μέσῳ· αἱ φλέβες θολώτεραι διὰ τοῦτο.

Ἐντὸς τοῦ διαδρόμου τούτου πλὴν τῶν ἀγαθῶν ᾠδήγουν ἡμᾶς καὶ τὰ ὄστρακα τῶν ἀγγείων καὶ τὰ τοιχογραφήματα, ὥστε νὰ διακρίνωμεν εἰς ἀπόστασιν 1.55 ἀπὸ τοῦ νοτίου προσώπου τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δωματίου τῆς ἐλάφου τὴν θύραν (πλ. 1.35) τοῦ δωματίου τῆς χρυσεῆς ἐλάφου πλήρη συμπεπιγότων ἐρειπίων καὶ ἀδιάγνωστον πρότερον. Οὕτως ἐλύθη καὶ τὸ πρόβλημα, πῶς εἰσῆρχοντο εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο, οὗ τοῖχοι σφύζονται ἐνταῦθα μέχρις ὕψους δύο μ. περίπου ὑπὲρ τὸ δάπεδον. Πλάτος τῆς θύρας 1.10.

Οἱ σχηματίζοντες τὰς παραστάδας τῆς θύρας τοῖχοι εἶνε διεσπασμένοι

ἐκατέρωθεν καὶ συγκλίνοντες πρὸς τὸ ἄνοιγμα αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ ἄνοιγμα πληρὲς ἐκ τοίχου, ὅστις ὑπὲρ τὸ ὑπέρθυρον πρότερον ὢν, ἐνεσφηνώθη εἰς αὐτὸ καταπεσών, ὅτε ἐκὰὶ τὸ ξύλινον ἢ κάλλιον τὰ ξύλινα ὑπέρθυρα.

Ἐνταῦθα ἐγένοντο καθαφαί τινες παρατηρήσεις περὶ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομίας. Μὴ ἔχοντες οἱ τεχνῖται σκληρὰς σφύρας πρὸς μεγάλην ἐξεργασίαν τῶν λίθων, ἐκτιζον αὐτοὺς συνήθως ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει, ἐγκοιτάζοντες ἐν πολλῷ πληθῷ, «κολυμβητοὺς» ὥς λέγουσι νῦν, συνήθως μὲν πλακωδῶς, ἂν ἐπέτρεπε τὸ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ προσπαθοῦντες νὰ δεικνύωσι καλὴν ὄψιν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ τοίχου. Ἐπειτα παρενέβαλλον καὶ τεμάχια ὠμῶν πλίνθων καὶ ὀλοκλήρους ὠμάς πλίνθους καὶ τεμάχια ὀπτῶν πλακωδῶν πλίνθων. Τῶν ὠμῶν πλίνθων οἱ τύποι ἦσαν διαφόρου μεγέθους, ὥς διεπιστώθη. ἦσαν καὶ μικραί, ἀλλὰ τινες ἦσαν λίαν μεγάλαι (ἐν τεμάχιον εἶχε διαστάσεις 26×24 καὶ πᾶχ. 10, ἄλλο 29×20 , πᾶχ. 11. ἄλλο 83×60 , πᾶχ. 25. ἄλλο 43×13 , πᾶχ. 14. ἄλλο 37×40 , πᾶχ. 20). Τὸ κατώφλιον τῆς θύρας εἶνε ἐσχηματισμένον ἰσώπεδον εἰς τὸ ὕψος τοῦ δαπέδου τοῦ θαλάμου διὰ πολλῶν μικρῶν λίθων καὶ πλακῶν, ὥστε δὲν ἦτο ὄρατόν καὶ χρήσιμον οὕτω, ἀλλ' ἐκαλύπτετο ὑπὸ ξυλίνου πατώματος. Εἰς τὸ ὕψος δὲ τούτου τοῦ πατώματος, ἦτοι τοῦ κατωφλίου ὁ διάδρομος ἐδείκνυε κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κενὸν χῶρον, ὃν ἐπλήρου ὀρίζοντία ξυλοδεσία πιθανώτατα, συνδεομένη πρὸς τὸ κατώφλιον καὶ τὸ ὅλον πάτωμα.

Ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ διαδρόμου τούτου ἐσώθη ὀλίγον παρὰ τὸν σιρὸν καὶ εἶτα εἰσχωρεῖ τὸ θεμέλιον αὐτοῦ ὑπὸ τὰ κτίσματα, ἅτινα ἐκτίσσε σφετερισθεὶς τὸν αὐτόθι χῶρον τοῦ δημοσίου ὁ γείτων Δαούτης, καθ' οὗ καθυστερεῖ ἀκόμη ἡ δικαστικὴ δίωξις ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου. Ἄλλ' ἐπειδὴ σχηματίζει γωνίαν τὸ ὑπὲρ τὸ δάπεδον μέρος αὐτοῦ, γίνεται πιθανόν, ὅτι ἀπέναντι τῆς θύρας τοῦ δωματίου τῆς ἐλάφου ἀνοίγεται ἀντιστοίχως ἄλλη θύρα πρὸς δωματίον ἐκτεινόμενον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ διαδρόμου. Τὴν ἐτέραν παραστάδα τῆς θύρας ὑποθέτομεν, ὅτι διεκρίναμεν ὑπὸ τὸ κτίσμα τοῦ Δαούτη ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ἐτέραν παραστάδα τῆς ἀντικρυνῆς θύρας, ὥστε ἀμφότεραι αἱ θύραι ἦσαν ἴσου πλάτους.

Ἐντὸς τοῦ διαδρόμου τούτου εὔρομεν καὶ τεμάχιον χαλκῆς λαβῆς ἐγχειριδίου καὶ ὀψιανοῦ τεμάχια καὶ πυρίτην λίθον ἔχοντα κόψιν ἐπὶ θιάτερα, ὀπισθεν δὲ ἐπικαμπῇ ῥάχιν, καὶ μικρὸν ἀμφιπρίονα ἐκ πυρίτου.

Τοῦ διαδρόμου τούτου ὁ δυτικὸς τοῖχος (τουτέστιν ὁ ἀνατολικὸς τοῦ δωματίου τῆς χρυσῆς ἐλάφου) δὲν ἐκτείνεται εἰς τὸν κάθετον διάδρομον τὸν πρὸς νότον τοῦ δωματίου ἐκείνου. Ἄλλ' ὁ ἀνατολικὸς προχωρεῖ καὶ πρὸς νότον ἐπὶ 2 μ. τεμνόμενος αὐτόθι ὑπὸ τοῦ λουτροῦ. Ἡ προσεκβολὴ ὅμως αὐτοῦ θὰ συννητᾶτο εἰς ἀπόστασιν 6 μ. πρὸς τὴν προσεκβολὴν ἄλλου ΑΔ τοίχου, ὅστις, τμηθεὶς ἐπίσης ὑπὸ τοῦ λουτροῦ, σφίζεται ἀνατολικώτερον ἐπὶ 2.90 μ.

στρεφόμενος εἶτα πρὸς βορρᾶν ἐπὶ 1.05 (τόσον μόνον ἦτο δυνατόν νὰ ἴδωμεν χωρὶς νὰ βλάψωμεν γειτονικά κτίσματα). Τὰ ἀνωτέρω 2.90 μ. πρέπει νὰ συμπληρώσῃ τις πρὸς δυσμὰς μέχρι 4.60, ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως τοῦ τοίχου τούτου πρὸς τὴν προσεκβολὴν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ διαδρόμου. Καθ' ὅλην τὴν προσεκβολὴν ταύτην ὑποθέτω ἐκτεινόμενον τὸν διάδρομον, ἵσως δὲ καὶ νοτιώτερον, εἰς δὲ τὴν θέσιν τοῦ ἀποκαλυφθέντος μέρους τοῦ λουτροῦ ὑποθέτω ἐκτεινόμενον δωμάτιον ἢ δωμάτια. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ διαδρόμου, νοτίως τοῦ τοίχου, ὃν ἐμνημονεύσαμεν τελευταῖον, ἔξετείνεται δωμάτιον, ἐνθα ἐπὶ ἐκτάσεως 3 μ. μήκους καὶ 1 μ. πλ. πρὸς νότον τοῦ ἄκρου τῆς προσεκβολῆς τῶν 6 μ. τοῦ τοίχου ἀνεσκάψαμεν κανονικῶς δυσμανατολικὴν τάφρον, ἀλλ' ἠνοίξαμεν καὶ καθέτως ὁπλὴν πρὸς νότον 1.65 μ. ὥστε ἐπιστώθῃ, ὅτι ὁ χώρος οὗτος δὲν ἦτο διάδρομος, ἀλλὰ δωμάτιον, οὗ τὸ πρὸς νότον πλάτος ἦτο μείζον τῶν 2.65 μ.

Ἐνταῦθα ἐντὸς τῶν ἐπὶ τοῦ δαπέδου μαλακῶν μελάνων χωμάτων συνελέξαμεν ἐν σχεδὸν ἄρτιον ποτήριον ὑψίπουν, ἐν δίωτον πινάκιον ἀκέραιον καὶ ἀρραγὲς (πρβλ. ΑΕ 1909, 74 εἰκ. 7, ἀρ. 9) καὶ περὶ τοὺς 160 πόδας τριποδικῶν ἀγγείων κακοπλάστων ἐκ πηλοῦ ὄχι καθαροῦ μετὰ θραυσμάτων ἄλλων (γίνονται λοιπὸν τριποδικὰ ἀγγεῖα ὑπὲρ τὰ 50) καὶ τοιχογραφίας. Ἐπειδὴ ἡ στενὴ τάφρος, ἣν ἠνοίξαμεν ἐνταῦθα, ἔδει νὰ κλεισθῇ, ἤρευνήσαμεν καὶ τὸ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ἀνακτόρου στρῶμα γῆς καὶ οὕτω προσεκόψαμεν ἐν βάθει 0.80 καὶ πλέον πρὸς φωλεὰν προμυκηναϊκῶν ἀγγείων, ὧν ἐν, ἐρρωγός, ἐφαίνεται ὁλόκληρον κεκλιμένον πρὸς νότον μετὰ τεσσάρων λίθων (πέμπτος εὐρέθη ἐντὸς τοῦ ἀγγείου) κεκοσμημένον δι' Urfirnis, τὰ δ' ἄλλα ἑλλιπῆ, ἐν μετὰ χαρακτῶν κοσμημάτων, ἕτερον μετὰ γραπτῶν διὰ λευκοῦ χρώματος· τὸ ὅλον βάθος, εἰς ὃ εἰσεχωρήσαμεν ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἀνέρχεται εἰς 5 μέτρα ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας.

Ἀξιοσημεῖωτον εἶνε, ὅτι τὸ ἀνάκτορον, ὥς εἶνε ἐσχεδιασμένον πρῶτον μὲν ἐν ΑΕ 1909 σ. 67 εἰκ. 5, ἔπειτα δ' ἐν Πρακτικοῖς 1927 σ. 33 εἰκ. 1 μετὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀνασκαφῆς, ἃν προσεκβληθῇ πρὸς νότον κατὰ τὸ ἀνασκαφέν τοῦτο πλάτος, ὃ εἶνε ἔλασσον τοῦ ἀρχικοῦ, παρέχει εἰκόνα συνθέτου οἰκοδομήματος, δεικνύοντος ὄχι μόνον τὴν μεγαλοπρέπειαν ἢ τοῦλάχιστον τὸν σύνθετον βίον τῶν ἐνοίκων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπαρξίν ἀρχιτεκτονικῆς συλλήψεως ὑψηλοτέρας πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν ἀλλὰ καὶ εὐθέτησιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν τοῦ ὅλου κατὰ τὸν προορισμὸν ἐκάστου. Καθὼς θὲ ἐμφανίζονται αἱ σειραὶ τῶν δωματίων, ἐν οἷς καὶ κοσμήματα καὶ πολῦτιμοι ὕλαι καὶ ἄλλα ἀντικείμενα καὶ μέγα πλῆθος ἀγγείων τεταμιευμένων ἐν καταγράφοις διαδρόμοις καὶ δωματίοις, γεννᾶται τὸ πρόβλημα τοῦ φωτισμοῦ τῶν δωματίων τούτων. Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἦσαν σκοτεινά. Πρέπει λοιπὸν ἢ νὰ εἶχον πολλὰ δωμάτια φωτισμὸν ἐκ τῆς ὀροφῆς αὐτοῦ ἕκαστον

δι' ὑπολαμπάδων, ἢ τινὰ «δωμάτια» νὰ ἦσαν ὄχι δωμάτια ἀλλὰ φωταγωγοὶ ἀνοικτοὶ ἄνω, ὥστε νὰ παρέχωσι φῶς εἰς τὰ πέριξ πραγματικὰ δωμάτια. Τοὺς τοιούτους φωταγωγούς νομίζει ὁ ἀρχαιολογικὸς κόσμος ἰδιορρυθμίαν τῶν Κρητικῶν ἀνακτόρων. Ἀλλὰ τὸ μικρὸν «δωμάτιον» Η, ἐντὸς τοῦ οὐοῦ οὐδὲν θραῦσμα ἀγγείου ἢ ἄλλου τεθραυσμένου ποτὲ πράγματος εὑρομεν, καὶ τὸ ὁποῖον κεῖται μεταξὺ ἄλλων δωματίων ἐντὸς τοῦ συμπλέγματος τοῦ οἰκοδομήματος περιλαμβανομένων καὶ μὴ δυναμένων νὰ φωτισθῶσιν ὥς οὐδ' αὐτὸ τοῦτο, δεικνύει, ὅτι ἔδει αὐτὸ νὰ εἶνε φωταγωγός. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τοῦ δαπέδου εὐρέθησαν (Πρακτικὰ 1921, 32), δοκοὶ κεκαυμέναι, εἴτε αὗται εἶνε «πατόξυλα» ξυλίνου δαπέδου εἴτε δοκοὶ τῆς ὀροφῆς καταπεσούσης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, δεικνύουσιν, ὅτι ὁ μικρὸς οὗτος χῶρος, ἐπιβαλλόμενος ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τοῦ οἰκοδομήματος ὥς φωταγωγός, ἦτο οὕτως ηὔρεπισμένος, ὥστε νὰ δέχεται μὲν τὸ φῶς ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν βροχὴν. Πρὸς τοῦτο θὰ εἶχεν ὑπὲρ τὴν ἀνοικτὴν ὀροφὴν, ἄλλην ὑψηλοτέραν, (ὑπολαμπάδα) ἐστεγασμένην ταύτην, ὥστε ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς πλευρῶν νὰ εἰσχωρῇ τὸ φῶς. Τοιαύτης ὑπολαμπάδος μιᾶς ἢ πλείονων ὑπῆρχεν ἀνάγκη καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ διαδρόμου, ὅστις ἀπὸ τοῦ βορειονατολικοῦ ἄκρου τοῦ μεγάλου δωματίου τῶν καλῶν τοιχογραφημάτων ἀρχόμενος (ὄρα ΑΕ 1909 σ. 67 εἰκ. 5 καὶ Πρακτικὰ 1911 σ. 144 ἐξ. Θηβαῖκα 340) ἐκτείνεται νοτιώτερον (ἐν τινι μέρει αὐτοῦ εὑρομεν τοὺς ἀχάτας λίθους) καὶ μέχρι τοῦ δυσμανατολικοῦ τοίχου, πρὸς νότον τοῦ οὐοῦ συνελέξαμεν τὰ πολλὰ τριποδικὰ ἀγγεῖα καὶ βαθύτερον τὰ πρωτοελλαδικὰ. Τὰ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ διαδρόμου τούτου δωμάτια θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ φωτισθῶσιν ἄνευ τοιούτων φωταγωγῶν. Εἵπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ χῶρος, ἐνθα τὰ τριποδικὰ καὶ τὰ πρωτοελλαδικὰ, δὲν ἦτο διάδρομος ἀλλὰ δωμάτιον· λοιπὸν τὸ δωμάτιον τοῦτο θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ φωτισθῇ, ἂν δὲν εἶνε τελευταῖον τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος πρὸς νότον. Ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο συμβαίῃ, τότε τὸ πρὸς βορᾶν αὐτοῦ θὰ ἦτο σκοτεινόν, ἐφ' ὅσον πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ ἦσαν ἄλλα δωμάτια, ὧν ἡ ἀποδοχὴ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς σωθείσης γωνίας τοῦ μεγάρου εἰς ὁλόκληρον μέγα διαμέρισμα. Ὡστε ἢ τὸ πρὸς βορᾶν τῶν τριποδικῶν ἀγγείων δωμάτιον ἦτο φωταγωγὸς ἢ τὸ ἔτι βορειότερον.

Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ὁ βόρειος τοῖχος τοῦ χώρου τῶν τριπόδων κάμπτεται, ὥς εἵπομεν, πρὸς βορᾶν, δὲν ἦτο δὲ δυνατόν νὰ πιστώσωμεν, ἂν ἡ καμπὴ αὕτη εἶνε θύρα ἢ μήπως ἐσχηματίζετο εἰς ἀτετραγώνιστόν τι δωμάτιον ὁ χῶρος τῶν τριπόδων, ὥς εἶνε ἀτετραγώνιστον τὸ μέγαρον.

Καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἢ ἐντὸς τῶν χωμάτων τοῦ σιροῦ εὑρομεν τεμάχια κλασσικῶν χρόνων καὶ βοιωτικῶν κυλίκων χρωματιστά, ὥστε ἐνισχύεται ἡ παρατήρησις ἡμῶν (Πρακτικὰ 1922) ὅτι αἱ βοιωτικαὶ κύλικες ἦσαν ἐν Θήβαις καθημερινῆς χρήσεως ἀγγεῖα.

Προσέτι ἐν τετραγώνῳ χώρῳ (διαστάσεις 1.60×2.30 , βάθ. 2.22), ὃν ἀνέσκαψαν οἱ Τοῦρκοι καὶ περιέβαλον διὰ τοῦ συμπλέγματος τῶν ὑποκαύσιτων τοῦ βαλανείου τῶν, πληρώσαντες αὐτὸν χωμάτων ἐξαχθέντων ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἔρειπίου, συνελέξαμεν τμήμα τοιχογραφίας καὶ τεμάχια ἑνὸς ἢ δύο ἐγχειριδίων χαλκῶν μετὰ λαβῆς ἐφ' ἑκάτερα ἑλεφαντίνης. Τὰ ὅστρεα ἀγγείων δὲν συνελέχθησαν, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς συναρμολογήσεως αὐτῶν. Ὁ χώρος ἐπληρώθη πάλιν, ἀλλὰ δι' ἄλλων χωμάτων.

A. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

4. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΕΑΣ ΑΓΧΙΑΛΟΥ

Ἐν Ν. Ἀγχιάλῳ ἀνέσκαψα ἐφέτος: ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν χώρον περὶ τὴν ἀνευρεθεῖσαν κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη μεγάλην πρὸ τῆς ἀγορᾶς Ν. Ἀγχιάλου χριστιανικὴν Βασιλικήν, ἵνα προσδιορίσω τὰς προσόψεις τοῦ μνημείου - καὶ ἀφ' ἑτέρου ἤρχισα ν' ἀποκαλύπτω μέρη ἐτέρας ἀξιολόγου χριστιανικῆς Βασιλικῆς κειμένης 200 μ. ἀνατολικῶς τῆς πρώτης, κάτωθεν τῆς ΝΑ. πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Πυράσου καὶ δεξιὰ τῆς δημοσίας οδοῦ Βόλου - Ἀλμυροῦ. Ἐνήργησα τέλος ἐφέτος καὶ ἐκκαθάρισιν ἀξιολόγου μικροῦ λουτροῦ μόλις 50 μ. νοτίως τῆς μεγάλης Βασιλικῆς ὑπάρχοντος.

Προτοῦ ἐκθέσω τὰποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν μου τούτων, καλὸν θεωρῶ νὰ δώσω ἐν ἀρχῇ ὠρισμένα διακριτικὰ ὀνόματα εἰς τὰ ἀνασκαπτόμενα χριστιανικὰ μνημεῖα, καθ' ὅσον αἱ ἀνασκαφαὶ Ν. Ἀγχιάλου ἐκτείνονται ὀλοὲν καὶ θὰ ἦτο δύσκολον ν' ἀποφύγη τις εἰς τὸ ἐξῆς τὴν σύγχισιν. Ἐπειδὴ δὲν ἀνευρέθησαν ἐπιγραφαί, δι' ὧν θὰ ἠδυνάμεθα τὰς δύο μέχρι τοῦδε προσδιορισθείσας χριστιανικὰς Βασιλικὰς νὰ ὀνομάσωμεν, νομίζω ὅτι ἀπλούστερον θὰ ἦτο νὰ ὀνομάσωμεν τὴν μὲν πρὸ τῆς Ἀγορᾶς: Βασιλικὴν Α. τὴν δὲ κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Πυράσου Βασιλικὴν Β. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι παρὰ τὴν θέσιν τῆς δευτέρας Βασιλικῆς εἶχεν ἀνευρεθῆ ἐπιγραφή ἀναγράφουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιερέως τῶν θεσσαλικῶν Θηβῶν Ἐλπιδίου· ἡ ἐπιγραφή ὅμως αὕτη ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὴν ἰδρυσιν προσκτίσματος παρὰ τὸν ναὸν ἢ ἐπισκευὴν τινὰ αὐτῆς ὑπὸ «διακόνου τινὸς Στεφάνου ὑπὲρ εὐχῆς ἐπὶ Ἐλπιδίου ἀρχιερέως». Ἐφ' ὅσον ἐπομένως δὲν δύναται ἡ ἐπιγραφή αὕτη νὰ προσδιορίσῃ τὸ μνημεῖον, πρέπει ν' ἀρκεσθῶμεν πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὰ σμμεῖα Α καὶ Β.

Ἀποτελέσματα τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφῆς τῆς Βασιλικῆς Α.

Πρὸς προσδιορισμὸν τῆς κυρίας προσόψεως τοῦ μνημείου, ἦτοι τῆς δυτικῆς, ἀνέσκαψα τὸν χώρον καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς Δ. πλευρᾶς εἰς βάθος